

Nicholas Collon,
chef-dirigent van het
Residentie Orkest

Ook de officiële Bruckner-edities van zijn respectievelijke bezorgers Robert Haas en Leopold Nowak, vooral de eerste controversieel door zijn eigenmachtige ingrepen in het materiaal, zijn tot de dag van vandaag stof voor discussie.

De bemoeizucht van tijdgenoten heeft Bruckner geestelijk geschaad. Zelfs de zegetocht van de *Zevende symfonie* zou hem niet genezen van zijn wankelmoedigheid. Nadat dirigent Hermann Levi zijn vernietigende oordeel had gevelde over de *Achtste*, begon de componist wanhopig maar gedwee opnieuw. Zo sneuvelden in de loop der jaren duizenden maten op het offerblok van een schrijven-is-schrappen-mentaliteit die ook toen al de gemeenplaats koesterde dat minder meer is. Dat hangt natuurlijk helemaal af van wat een kunstenaar te zeggen heeft. Als dat veel is, moet de kraan wijd open.

Bruckners componeren was een extatisch fantaseren *on the spur of the moment*. Nooit om een idee verlegen; naïef plechtstatig rauw en echt. Hoe dat tettert, zingt en fluistert, jaagt en talmt, eindeloos uitweidt en herhaalt is een

belevens als weinig andere; een mateloze inspiratie die verbluft en vertedert. In de originele versies van zijn symfonieën – die hij met de veelzeggende kanttkening 'zoals ik ze geschreven heb' aan de Oostenrijkse staatsbibliotheek naliet – zit de luisteraar adembenemend dicht op die Russische roulette van de grote greep. Het zijn kathedralen in aanbouw. De zuilen wankele, het dak ligt nog open. Maar wat een kolossale en soms gaudiaans bizarre architectonische geboorten zijn het. Zo moet de organist Bruckner gespeeld hebben, toen hij als improvisator furore maakte tot in Londen. Alles klinkt alsof hij het ter plekke heeft bedacht. En in het vuur van de strijd ontstaat geen moment de indruk van incoherentie of fragmentatie. Het is innerlijke natuur, oneindig vruchtbaar. Niemand stelt de idiote vraag of een fraai berglandschap wel strak genoeg in het gelid staat. Natuur is wat zij is, een wonder.

Bas van Putten

Ongehoord Bruckner, 8 t/m 10 november
in Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam,
muziekgebouw.nl

Regels breken FILM Parasite

Wie een genrefilm maakt, legt zichzelf grenzen en regels op. Wie een genrefilm maakt – thriller, actiefilm, horrorfilm, comedy – stopt zijn film eigenhandig in een hokje. Maar dat er grenzen zijn, betekent ook dat je die kunt overschrijden. Dat er regels zijn, betekent dat je ze kunt breken. Godard testte in de jaren zestig tot hoever hij een misdaadfilm kon oprekken; in de jaren negentig zorgde onder anderen Tarantino ervoor dat postmoderne cinema mainstream ging. Allebei deden ze dat een beetje *smug*, met dikke knipogen naar de oplettende kijker.

Ook de Koreaanse filmmaker Bong Joon-ho maakt genrefilms die buiten hun eigen oevers treden, maar waar Godard en Tarantino niet

zozeer genrefilms maken als wel commentaar op dat genre leveren, daar maakt Joon-ho pure genrefilms; opwindende achtbaanritten van films die van minuut tot minuut de regels van hun genre volgen en breken.

Met *Memories of Murder* (2003), zijn variant op de destijds zo populaire seriemoordenaarsfilm, blies Joon-ho me omver, zo moeiteloos wist hij heen en weer te schakelen tussen ijzingwekkende spanning, slapstickgeweld en oprechte melancholie. Hij maakte meer briljante films: monsterfilm *The Host* (2006), met een van de meest onveranderde actiescènes ooit, en het onterecht vergeten *Mother* (2009), een niet-te-harden zo spannende thriller met ontroerend einde. Met zijn twee meest recente producties, *Snowpiercer* (2013) en Netflix-film *Okja* (2017), allebei Engelstalig, met een groot budget en grote namen, bereikte hij een groter publiek dan ooit. Maar zelf verlangde ik terug naar zijn Koreaanse films.

Die maakte Joon-ho met zijn nieuwe *Parasite* (*Gisaengchung*). Hij kreeg er, opmerkelijk genoeg als eerste Koreaan ooit, de Gouden Palm voor. De film, een zwarte komedie volgens de een en een sociale satire volgens de ander, vertelt over een arme familie die stukje bij beetje het huishouden van een rijke familie overneemt. Een intrigerende premisse, en schijnbaar een heel andere richting voor Joon-ho: minder spektakel, meer psychologie. Ook nieuw is het satirische element, want Joon-ho's films zijn dan wel spectaculair maar ook altijd uitgesproken warm en menselijk, waardoor hij eigenlijk vooral in de traditie van Spielberg staat. Want waar Godard en Tarantino zich altijd boven hun publiek verheffen, daar zitten Spielberg en Joon-ho samen met jou in de bioscoop, te genieten. Dat Joon-ho met *Parasite* ook het genre van de sociale satire op spectaculaire wijze naar zijn hand zal zetten, lijkt echter geen twijfel.

Basje Boer

Te zien vanaf 28 november

Uitstervende bewegingen KUNST Katja Heitmann

'We leven in een tijd waarin we het menselijk lichaam proberen te optimaliseren, als een soort efficiënt apparaat.' Dat zei Katja Heitmann, Duitse choreograaf, vorig jaar op een bijeenkomst in Maastricht, omringd door een kring van jonge mensen die hun handen door hun haren lieten gaan, voelden aan hun schouder of wreven over hun gezicht. Heitmann vertelde hoe we het lichaam het liefst van zijn rimpels ontdoen en hoe het glad moet zijn, zo glad mogelijk, als een perfect, schoon oppervlak. In deze sessie vestigde zij de aandacht op de huid, die elke beweging die we maken naar buiten toe overbrengt. Het was nog maar een voorproefje op haar tentoonstelling bij Marres, Huis voor Hedendaagse Cultuur in Maastricht, dit najaar.

Dan opent het *Museum Motus Mori*, een museum voor de met uitsterven bedreigde

Sun-kyun Lee
als Park Dong-ik
en Yejo-jeong Jo
als Park Yeon-kyo
in *Parasite*

menselijke beweging. Het is een intrigerende premisse, dat onze cultuur mede bepaalt welke bewegingen wij maken, en dat er daardoor ook bewegingen zijn die op een zeker moment minder of helemaal niet meer worden gemaakt. Zes weken lang, vijf uur per dag, zullen tien dansers in een choreografie van Heitmann stilstaan bij bijvoorbeeld het sleutelbeen, de ribbenkast en de navel. Wat doen die op een dag, bewust en onbewust? Wat kunnen die zoal dat we geneigd zijn als overbodig te beschouwen?

Museum Motus Mori sluit aan bij *Training the Senses*, een doorlopend programma van Marres waarin kunstenaars een beroep doen op onze zintuigen. Maar in de meeste musea voor moderne kunst wordt tegenwoordig volop en op hoog niveau gedanst. Wie de agenda van Anne Teresa De Keersmaeker raadpleegt, ziet naast voorstellingen in huizen voor dans en theater het komende seizoen ook een aantal musea. In het M HKA in Antwerpen voert ze in september gedurende vier dagen een choreografisch experiment uit: *The Dark Red Research Project*. Op een stuk van componist Salvatore Sciarrino, *Opera per flauto*, vertrekken de dansers vanuit de meest elementaire beweging van het menselijk lichaam: ze zullen door het museum dansen 'in het spoor van hun ademhaling'.

Roos van der Lint

Katja Heitmann, Museum Motus Mori, 3 september t/m 27 oktober, Marres, Maastricht, marres.org. Anne Teresa De Keersmaeker & Rosas, The Dark Red Research Project, 5 t/m 8 september, M HKA, Antwerpen, muhka.be

Ontmoetingen TELEVISIE Centraal

Met blijdschap kondigde de VPRO de geboorte aan, januari aanstaande, van een nieuwe kunst- en cultuurspruit. De naam blijft nog geheim. Een wekelijks programma op de zaterdagavond, *prime time*, onder leiding van Nadia Moussaid. Aan de hand van 'actuele thema's die worden behandeld in boeken, films en muziek' zal het gaan over 'de wereld van nu'. Niks *l'art pour l'art*. Gasten zijn auteurs, filmmakers, componisten en andere kunstenaars vanwege hun 'vaak prikkelende en uitgesproken ideeën over de complexe wereld waarin we leven'. Het is bar stroef proza maar nieuwsgierig maakt het, Moussaid is een goeie en de VPRO heeft veel krediet. Dit zou mijn tip voor het komend seizoen zijn, ware het niet dat in een voetnoot de gelijktijdige opheffing van VPRO Boeken en VPRO Vrije Geluiden werd aangekondigd. Oftewel: jullie krijgen een nieuwe baby maar twee kinderen vermoorden we. 'Hilversum moet zich diep schamen', schreef Michiel Krielaars in de NRC. En zo is het.

Dus switch ik ook dit jaar naar tv-drama, dat genre waarin televisie zelf kunst maakt. Hopelijk komt er veel fraais, ook op het gebied van series voor groot publiek, maar het meest nieuwsgierig ben ik naar *Centraal* van NTR, BNNVara en VPRO: de opvolger van hun

Katja Heitmann,
Museum Motus Mori

langjarige project *One Night Stand*, waarin overwegend jonge scenaristen en regisseurs single plays van maximaal vijftig minuten maakten. Een horreur voor kijkcijferverantwoordelijken, want die willen publieksbindende doorlopende verhalen. Een zegen voor tv-drama als kunstvorm waarin de individuele stem van de makers hoorbaar is. En een plek waar de novelle en het korte verhaal kans krijgen naast de romanreeksen die veel series toch zijn. Natuurlijk was niet alles even geslaagd, maar voor het interessantste drama moest je zeker ook bij *ONS* (en *Kort!*) zijn.

Centraal staat voor Rotterdam Centraal, de locatie waar alle, volstrekt zelfstandige afleveringen zich afspelen. We zien zes maal reizigers en ontmoetingen, zoals bedacht en gemaakt door Nina Spijkers, Miranda Jongeling, Sia Hermanides, Ilse Ott, Jamille van Wijngaarden, Randy Oost, Aiman Hassani, Britt Snel, Kurt Platvoet, Emily Reekers en Maurice de Bruijne. Artistieke leiding: scenarist Mieke de Jong, zelf eredivisie.

Walter van der Kooij

Centraal, vanaf vrijdag 18 oktober op NPO3

Arabische opstand TONEEL Lawrence of Arabia

Lawrence of Arabia uit 1962 is een van de hoogtepunten uit de filmgeschiedenis. De titelfiguur is de Britse luitenant T.E. Lawrence, die tijdens de Eerste Wereldoorlog in Jordanië de Arabische opstand leidde tegen de Ottomaanse bezetter. Het avontuurlijke heldenverhaal bevat spectaculaire woestijns scènes, twee geweldige hoofdrollen van Peter O'Toole en Omar Sharif, en was ook historisch behoorlijk accuraat.

Op dat laatste valt wel wat af te dingen, stellen Marjolijn van Heemstra en Sadettin Kirmiziyüz. Zo speelt in het drieënhalve durende filmepos geen enkele vrouw een noemenswaardige rol. Onder het motto 'Zesentwintig scènes die nog misten in de film' brengen de theatermakers een herlezing van de verfilmde gebeurtenissen. Dat is iets om je op te verheugen. Want los van elkaar, en met hun eerdere gezamenlijke voorstelling *Hollandse lichten 1: Jeremia* – over internet-reaguurders en onze vrijheid van meningsuiting – hebben Van Heemstra en Kirmiziyüz zich geprofileerd als makers van superieure theatrale essays. Hun persoonlijke ervaringen en twijfels zijn het startpunt voor een bevlogen (zelf)onderzoek en worden met opgedane feitenkennis en

Judith Noyons
in de aflevering
Wat je vindt
mag je houden,
uit de serie
Centraal